

РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.34:332.142

Дергалюк Б. В.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНІ СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті з'ясовано сутність структурних змін у національній економіці та необхідних для цього передумов розвитку економіки. Обґрунтовано необхідність інтелектуально-інноваційного напрямку державного регулювання структурними змінами в економіці України. Доведено, що забезпечення інноваційно орієнтованої державної політики потребує поступового відходу від сировинного типу економіки, що має супроводжуватись поступовою модернізацією технічного забезпечення та подоланням ресурсної залежності України у зовнішньоторговельних відносинах. З урахуванням тенденцій зростання чисельності населення в певних частинах світу запропоновано спрямування зусиль державної структурної політики на розвиток виробництва сільськогосподарської продукції та інших галузей агропромислового комплексу задля розширення частки експорту продукції переробних галузей. Запропоновано напрями державної структурної політики для забезпечення збалансованої структури національної економіки.

Ключові слова: державне регулювання, структурні зміни, структурна політика, збалансована система національного господарства, інтелектуально-інноваційні структурні зміни, регуляторний вплив, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Умови глобалізаційної парадигми розвитку світового господарства зумовлюють необхідність державного регулювання структурних змін національного господарства для відповідності тенденцій економічного розвитку економіки України світовим тенденціям суспільного розвитку. Державне регулювання структурних змін є можливим лише за умов комплексного вжиття заходів щодо структурних трансформацій в економіці країни з урахуванням територіального та галузевого обґрунтування й реалій практичного впровадження. Стан національної економіки багато в чому визначається структурою економічної системи, пропорціями її складових, що безпосередньо впливають на суспільні аспекти розвитку країни, її конкурентоспроможність у світовому господарстві [5, с. 10]. Найвні пропорції економічної системи, постійно змінюючись через вплив екзогенних та ендогенних факторів, спроможні привести до якісного перетворення системи та її складових.

Саме тому питання державного регулювання структурних змін вітчизняної економіки в сучасних умовах набуває все більшої актуальності, адже полягає не лише в докорінному реформованні наявних підходів до організації економічної системи, що обумовлюють її схильність до системних криз, але й в оптимальному балансі відтворювальних, регіональних, соціальних, зовнішньо-економічних пропорцій національної економіки, здатних забезпечити процеси сталого розвитку економіки в отриманій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані зі структурними змінами на рівні національних господарств в сучасних умовах розвитку, піднімали у своїх працях такі іноземні науковці, як Д. Белл, Дж.К. Гелбрейт, Д. Друкер, К. Кларк, С. Кузнец, М. Порат, У. Ростоу, А. Тоффлер, А. Туррен.

Серед вітчизняних вчених проблемі структурних диспропорцій у національній економіці та

формуванню ефективного державного регулювання структурних змін значну увагу приділяли О. Амоша, В. Антонюк, В. Біла, М. Білопольський, Ю. Бицюра, З. Варналій, О. Волинець, А. Гальчинський, В. Гесць, П. Дудкін, Б. Кваснюк, І. Крючкова, О. Лебедева, Е. Лібанова, Л. Лопатніков, А. Мельник, А. Павлюк, В. Русан, Н. Скірка, І. Стронянська, Л. Федулова, Л. Шинкарук.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковому доробку іноземних та вітчизняних науковців щодо структурних трансформацій національного господарства, зазначаємо, що напрями структурних змін національної економіки в умовах глобалізаційної парадигми світового економічного розвитку вимагають більш ґрунтовного розгляду.

Мета статті. Головною метою роботи є визначення спрямування структурних змін у національній економіці з урахуванням тенденцій світового глобального розвитку.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання:

– з'ясовано сутність структурних змін у національній економіці та необхідних для цього передумов розвитку економіки;

– обґрунтовано необхідність інтелектуально-інноваційного напрямку державного регулювання структурних змін в економіці України;

– з урахуванням тенденцій зростання кількості населення в певних частинах світу запропоновано спрямування зусиль державної структурної політики на розвиток виробництва сільськогосподарської продукції та інших галузей агропромислового комплексу задля розширення частки експорту продукції переробних галузей;

– запропоновано напрями державної структурної політики для забезпечення збалансованої структури національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Економіка України вимагає структурних змін, що зумовлене поглибленням диференціації у структурі націо-

нального господарства на рівні галузей та регіонів, незадовільно низьким темпом оновлення структури економіки країни відповідно до швидких глобалізаційних змін.

Структурні зміни вимагають певних умов, що підвищують ефективність проведення державної стабілізаційної політики, таких як:

1) стабілізація економіки, оскільки проведення структурних змін на фоні економічних потрясінь нівелює ефективність очікуваного результату та може привести до неочікуваних результатів з негативним проявом;

2) підвищення темпів зростання валового національного доходу та його раціональне використання шляхом підвищення в ньому частки фонду нагромадження, спрямованого на розширення відтворення виробництва країни;

3) покращення структури особистого споживання матеріальних благ за рахунок збільшення в них питомої ваги високоякісних непродовольчих товарів вітчизняного виробництва;

4) прискорення розвитку невиробничих сфер та підвищення їх частки у структурі валового національного продукту [1, с. 57; 3, с. 46; 7, с. 279].

Формування збалансованої структури національного господарства завдяки державній структурній політиці вимагає чіткого розуміння та дотримання принципу оптимальності. Оптимальність економічної структури є найкращим варіантом відносин та взаємозв'язків між складовими елементами економічної системи національного господарства, що базується на ефективному використанні обмежених невідновлювальних економічних ресурсів на інноваційній основі задля задоволення суспільних потреб, що сприятиме мінімізації витрат ресурсів для суспільного виробництва, сталому розвитку національної економіки, забезпеченню умов переходу економіки країни на вищий технологічний рівень тощо.

Структурні зміни національного господарства з урахуванням тенденцій розвитку світового господарства в умовах глобалізації повинні бути спрямовані на структурні трансформації щодо інтелектуально-інноваційного розвитку національної економіки. Низький рівень інноваційної діяльності, висока зношеність основних засобів, недостатність інвестиційних ресурсів загострюють проблему структурної модернізації національної економіки та вимагають впровадження комплексних структурних змін. Відтворення промислового виробництва відбувається на основі застарілих основних засобів та технологій, а також приводить до подальшого структурного дисбалансу між вітчизняним та світовим виробництвом.

Нині інноваційність стає невід'ємною рисою будь-якої прогресивної економіки, двигуном її економічного розвитку. Саме тому важливим є розгляд структурних зрушень технологічного характеру та їх впливу на державну економічну політику.

Інноваційна складова, органічно поєднуючись із динамічними процесами глобалізації та глокалізації, потребує глибокого розуміння структури та механізму функціонування світової економічної системи задля побудови гнучкої вітчизняної структурної політики, здатної протистояти зовнішнім ризикам та загрозам. Такі загрози пов'язані перш за все з розвинутою системою міжнародного поділу праці та жорсткою спеціалізацією, що ускладнює завдання просування вітчизняної продукції на іноземні ринки. Більш того, включення вітчизняної економіки до ключових стадій виробництва високотехнологічних товарів з

високим рівнем доданої вартості є першочерговим завданням структурної політики у сфері технологічних зрушень.

Забезпечення інноваційно орієнтованої державної політики потребує поступового відходу від сировинного типу економіки, що має супроводжуватись поступовою модернізацією технічного забезпечення та подоланням ресурсної залежності України у зовнішньоторговельних відносинах.

Якщо загалом структура промисловості всіх європейських країн наближається до оптимальної, то в Україні переважають низько технологічні та середньо технологічні види промислової діяльності, адже їх сумарна частка складає майже 78%. Надзвичайно низьку частку має високотехнологічний сектор промисловості (лише 3,3%) [2, с. 10].

Впровадження інноваційних методів управління в регіональну систему може привести як до позитивних, так і до негативних наслідків. Можливо, це буде миттєвим покращенням діяльності регіону, підвищенням економічних та соціальних показників, але, можливо, система регіону не зможе оперативно пристосуватися до нових тенденцій управління, що приведе до гальмування функціонування системи. Для того щоби регіональна система рухалася вперед, необхідна інноваційна стратегія. Інноваційна регіональна стратегія впроваджує в регіон процес (технологічний, виробничий, управлінський), при цьому враховується індивідуальність регіону [7, с. 152].

Принагідно зазначимо, що вкрай перспективним напрямом для України видаються міжнародні ринки продуктів харчування, що забезпечується за рахунок високих темпів зростання населення Азії та інших густонаселених регіонів світу. Так, згідно з даними ООН, прогнозований показник кількості населення світу у 2050 році становить 9,8 млрд. осіб, а у 2100 році він досягне рівня 11,2 млрд. осіб [8].

Розвиток цього напрямку потребує від України забезпечення активних процесів технологізації та інтенсифікації процесів виробництва сільськогосподарської продукції та інших галузей агропромислового комплексу задля розширення частки експорту продукції переробних галузей.

Однак, попри наявність потенційних можливостей, поточна ситуація щодо технологічного оновлення промислового сектору характеризується вибірковістю, непослідовністю та відсутністю системного підходу й чітко сформуваної стратегії розвитку, формалізацією пріоритетних напрямів розвитку та відсутністю цільових програм державної підтримки їх реалізації.

Структурна державна політика повинна акцентувати увагу на інтелектуально-інноваційному спрямуванні структурних змін, оскільки тільки за рахунок впровадження інноваційного виробництва, використання нових технологій, скорочення лагу часу між технологічним оновленням основного капіталу, активізації науково-дослідної та інноваційної діяльності, а також задіяння інтелектуального потенціалу можна скоротити структурні диспропорції розвитку в економіці та підвищити конкурентні позиції на світовому ринку.

Структурні зміни в економіці країни відбуваються під впливом державної структурної політики, яка задля інтелектуально-інноваційної модернізації повинна базуватися перш за все на змінах у науково-технічній та інноваційній політиці. Це дасть можливість активізувати не тільки науково-дослідну роботу, але й впровадження результатів розробок у виробництво, а також сприяти підвищенню інтелектуального

потенціалу національної економіки та задіяння інтелектуального ресурсу в економіці. Ефективне використання інтелектуального потенціалу вимагає спрямування зусиль структурної політики на підвищення й збереження освітнього та наукового потенціалу, підготовку та перепідготовку кадрів, підвищення кваліфікації, залучення молоді до науково-інноваційної діяльності тощо.

Також для структурних змін національної економіки щодо інтелектуально-інноваційної модернізації необхідно спрямувати державну структурну політику на формування та задіяння дієвого фінансового механізму реалізації структурної трансформації національної економіки, що потребує перегляду цілей та механізмів інвестиційних стратегічних заходів держави задля підтримки інтелектуально-інноваційного спрямування структурних змін економіки.

Висновки і пропозиції. Отже, досягнення сталих темпів розвитку національної економіки є можливим за умов забезпечення цільової орієнтації методів державного регулювання, націлених на збалансування наявних асиметрій розвитку та забезпечення позитивних структурних зрушень.

Отже, можна виділити такі напрями регуляторного впливу на елементи структурної політики:

- забезпечення поступової інтенсифікації та технологізації галузей агропромислового комплексу щодо модернізації матеріальної бази виробництва та нарощення його обсягів за рахунок активізації співпраці з ринками Азії;
- формування ефективної соціальної політики, яка би враховувала сучасні реалії стосовно демографічної структури населення регіонів, масових процесів трудової міграції та проблем поглиблення диференціації доходів;

– розроблення гнучкої системи податкових стимулів задля активізації індивідуальної підприємницької діяльності населення та створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу;

– оновлення наявної нормативно-правової бази в контексті поліпшення системи захисту прав іноземних інвесторів;

– орієнтація на високотехнологічні галузі глибокої переробки, що забезпечують високий приріст доданої вартості;

– ефективна пріоритетність на основі комплексної стратегії розвитку високотехнологічних галузей.

Серед основних напрямів державної структурної політики для інтелектуально-інноваційної модернізації національної економіки слід вжити заходів, що спрямовані на:

– державну підтримку розвитку високотехнологічних секторів для досягнення збільшення випуску продукції вищих технологічних укладів, що спрямоване на виробництво високотехнологічної експортно орієнтованої та імпортозаміщувальної продукції;

– активізацію інноваційної діяльності в усіх сферах національної економіки;

– налагодження більш щільних взаємозв'язків між освітніми, науково-дослідними установами та виробничим сектором;

– стимулювання розвитку інноваційно спрямованого малого та середнього бізнесу;

– підвищення екологічності виробництва відповідно до вимог сталого розвитку.

Подальших наукових досліджень вимагають питання, пов'язані з концептуальним осмисленням ролі взаємоузгодження структурної політики інтелектуалізації як базису збалансування структури економіки України.

Список використаних джерел:

1. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти : монографія / Міжнародна рада з науки (ICSU) та ін. ; наук. кер. проекту М. Згуровський. Київ : НТУУ «КПІ», 2012. 312 с.
2. Антонюк В. Структурні зрушення в національній економіці як загроза для сталого розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2. С. 7–12.
3. Добровський В., Паламар І. Формування імперативів сталого розвитку для структурних перетворень економіки. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2015. № 6. С. 44–48.
4. Куйбіда С. Формування нових підходів до реалізації структурної перебудови економіки України. *Економіка та держава*. 2017. № 9. С. 90–95.
5. Онишко С., Карпенко С. Динаміка сукупного попиту в Україні: структурні деформації та перспективи їх подолання. *Бізнес-Інформ*. 2015. № 2. С. 8–14.
6. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України : монографія / за заг. ред. П. Круша. Київ : НТУУ «КПІ», 2008. 397 с.
7. Тульчинська С. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія. Херсон : ПП «Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.
8. World population projected to reach 9.8 billion in 2050, and 11.2 billion in 2100 URL: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2017.html> (дата звернення: 26.03.2019).

References:

1. Zghurovskiy M. and others (2012). *Analiz staloho rozvytku: hlobal'nyj i rehional'nyj konteksty* [Analysis of sustainable development: global and regional contexts]. Kyiv : NTUU "KPI". (in Ukrainian)
2. Antoniuk V. (2017). "Structural changes in the national economy as a threat to sustainable development of Ukraine", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 2, pp. 7–12.
3. Dobrovskiy V. and Palamar I. (2015). "Formation of the imperatives of sustainable development for structural transformations of the economy", *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*, vol. 6, pp. 44–48.
4. Kujbida S. (2017). "The formation of new approaches to the implementation of the structural adjustment of the Ukrainian economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, no. 9, pp. 90–95.
5. Onyshko S. and Karpenko S. (2015). "Dynamics of aggregate demand in Ukraine: structural deformations and prospects of their overcoming", *Biznes-Inform*, vol. 2, pp. 8–14.
6. Krush P. (2008). *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine]. Kyiv : NTUU "KPI". (in Ukrainian)
7. Tul'chyn'ska S. (2014). *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv Ukrainy* [Prospects and domains of the development of the intellectual-innovative system of the regions of Ukraine]. Kherson : PP "Vishemirsky". (in Ukrainian)
8. World population projected to reach 9.8 billion in 2050, and 11.2 billion in 2100. Available at: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2017.html> (accessed: 26 March 2019).

Дергалюк Б. В.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ИННОВАЦИОННЫЕ СТРУКТУРНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Резюме

В статье выяснена сущность структурных изменений в национальной экономике и необходимых для этого предпосылок развития экономики. Обоснована необходимость интеллектуально-инновационного направления государственного регулирования структурными изменениями в экономике Украины. Доказано, что обеспечение инновационно ориентированной государственной политики требует постепенного отхода от сырьевого типа экономики, который должен сопровождаться постепенной модернизацией технического обеспечения и преодолением ресурсной зависимости Украины во внешнеэкономических отношениях. С учетом тенденций роста численности населения в определенных частях мира предложено направление усилий государственной структурной политики на развитие производства сельскохозяйственной продукции и других отраслей агропромышленного комплекса с целью расширения доли экспорта продукции перерабатывающих отраслей. Предложены направления государственной структурной политики для обеспечения сбалансированной структуры национальной экономики.

Ключевые слова: государственное регулирование, структурные изменения, структурная политика, сбалансированная система национального хозяйства, интеллектуально-инновационные структурные изменения, регуляторное влияние, устойчивое развитие.

Dergaliuk Bogdan

National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute”

INTELLECTUAL-INNOVATIVE STRUCTURAL CHANGES IN UKRAINIAN ECONOMY

Summary

The article revealed the nature of structural changes in the national economy and of the necessary pre-conditions for economic development. The necessity of state regulation in intellectual-innovative direction by structural changes in the Ukrainian economy is substantiated. It is substantiated that the provision of innovation-oriented state policy requires a gradual departure from the raw material type of the economy. It should be accompanied by a gradual modernization of technical support and overcoming Ukraine's resource dependence in foreign trade relations. It is proved that achievement of steady pace of development of the national economy is possible provided the target orientation of state regulation methods is aimed at balancing the existing asymmetries of development and ensuring positive structural changes. Given the trends in population growth in some parts of the world proposed targeted efforts in state structural policy on the development of agricultural production and other sectors of agriculture in order to expand the share of exports of manufacturing industries. The directions of the state structural policy are proposed for ensuring balanced structure of the national economy: ensuring the gradual intensification and technological development of the agro-industrial complex branches in the direction of modernizing the material base of production and increasing its volumes by activating cooperation with the markets of Asia; the formation of an effective social policy that takes into account current realities in relation to the demographic structure of the region's population, the mass processes of labor migration and the problems of deepening the income differentiation; development of a flexible system of tax incentives in order to enhance individual entrepreneurial activity of the population and create favorable conditions for attraction of foreign capital; updating the existing regulatory framework in the context of system improving to the rights of foreign investors' protecting; orientation to high-tech branches of deep processing, which provide a high increase in value added; effective prioritization based on a comprehensive strategy for the development of high-tech industries.

Keywords: state regulation, structural changes, structural policy, balanced system of national economy, intellectual and innovative structural changes, regulatory influence, sustainable development.